

Anđela Alimpić

Anđela Marković

Aleksandar Ostojić

Aleksandra Pavlović

Tijana Smiljanić

Neda Tasić¹

EVROPSKI ODGOVOR NA IZBEGLIČKU KRIZU: DUPLI STANDARDI I SOLIDARNOST NA ISPITU

APSTRAKT

Rad pred Vama se bavi evropskim odgovorom na izbegličku krizu, ali i duplim standardima koji proizlaze iz odnosa evropskih institucija i država tokom Evropske izbegličke krize iz 2015. godine i Ukrajinske izbegličke krize iz 2022. godine, ispitujući reakcije evropskih zemalja na dve različite izbegličke krize. Analizom dokumenata Ujedinjenih nacija, Evropske unije, medijskih ali i ostalih izvora, autori su mišljenja da su evropske zemlje pokazale veću solidarnost i spremnost da pruže pomoć izbeglicama iz Ukrajine, nasuprot izbeglicama sa Bliskog istoka i Afrike. Istovremeno, ispituju se mogući razlozi za ovakve razlike u reakcijama na dve izbegličke krize, ali i koje su posledice rata u različitim područjima. Zatim, ističu se razlike u medijskom pokrivanju i u politici EU u odnosu na dve zemlje, kao i razlike u percepciji izbeglica kao potencijalne pretnje ili isključivo kao žrtve. Zaključno, predloženo je viđenje o postojanju duplih standarda u evropskim reakcijama na izbegličke krize, što pokreće mnogo tema počevši od poštovanja ljudskih prava i tretmana izbeglica do velikog rizika širenja netrpeljivosti prema izbeglicama.

Ključne reči: Izbeglička kriza, EU sistem azila, evropsko-turski dogovor, solidarnost, dupli standardi

¹ Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, alimpica00@gmail.com, mandjela2604@gmail.com, alexos998@gmail.com, coka97nbg@gmail.com, smiljanictijana000@gmail.com, neda98tasic@gmail.com

UVOD

Evropa kao kontinent i Evropska unija kao dominantan *sui generis* entitet na ovom području, kroz poslednju deceniju se suočavala sa različitim oblicima kriza, od kriza identiteta, dužničke, dve ekonomske, pandemijske i konačno dve izbegličke krize. Sve navedene krize su uzdrmale savremenu Evropu iz temelja i sa time odgovori na različite krize su se menjali i razvijali na terenu i legislativno. Kako se na temu svih evropskih kriza mogu pisati i mnogo ozbiljniji naučni radovi, mi smo se kroz ovaj rad odlučili da posmatramo kroz komparativnu prizmu dve izbegličke krize koje su zahvatile Evropu 2015. i 2022. godine.

Prva kriza o kojoj ćemo pričati u ovom radu jeste Evropska izbeglička ili kolokvijalno nazvana Evropska migrantska kriza koja je kulminirala tokom 2015. godine i došla do naglog završetka nakon sporazuma između Evropske unije i Turske.² Zatim, drugu izbegličku krizu definišemo kao višemilionski priliv civilnih izbeglica, nakon početka vojne intervencije od strane Ruske Federacije na teritoriji Ukrajine u februaru 2022. godine.³

U radu ćemo prvenstveno predstaviti tok, razloge migracija i različite činjenice koje su prožimale obe izbegličke krize, zatim odgovor evropskog kontinenta i pre svega Evropske unije kao ključnog političkog faktora na kontinentu. Ovaj odgovor ćemo izraziti kroz analizu već postojećih evropskih regulativa kao i novih pravila tokom krize 2015. i 2022. godine.

Dalje, biće izloženo i faktičko stanje, korišćena terminologija po pitanju izbeglica (ponekada nazvanih migranata) a takođe i ponašanje država članica EU tokom kriza sa posebnim akcentom na Poljsku i Mađarsku, kao države u kojima se po našem mišljenju posebno isticao dupli standard u ova dva nemila događaja.

Na samom kraju ćemo, na osnovu činjenica izloženih u radu kao i komparativnom analizom, probati da odgovorimo na pitanje da li su na nivou kontinenta i same Evropske unije postojali dupli standardi kada je u pitanju tretman izbeglica tokom ove dve krize, legislativni i u praksi - na terenu. I da li je Evropa tokom ove dve izbegličke krize „položila“ test solidarnosti ili se u nekim slučajevima držala svojih pravila kao i drugih pravila koja su potekla sa ovog kontinenta nakon II svetskog rata, ipak samo deklarativno, kao i na papiru.

EVROPSKA UNIJA I IZBEGLIČKA KRIZA

² UNHCR, 2015: The year of Europe's refugee crisis, 2015, dostupno na: <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/12/56ec1ebde/2015-year-europes-refugee-crisis.html> 02.12.2022.

³ OECD, The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries, dostupno na: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-ukrainian-refugee-crisis-546ed0a7/> 02.12.2022.

Opšti pravni okvir u Evropskoj uniji

Budući da je Evropska unija zasnovana na načelu slobode kretanja lica i robe, da postoji sloboda kretanja i otvorenost granica, države članice dele zajedničke fundamentalne vrednosti u pogledu garantovanja i omogućavanja uživanja prava licima koja imaju status izbeglica, a nađu se na njenoj teritoriji. Sam pravni okvir iz oblasti zaštite migranata⁴ je formiran na osnovu standarda proklamovanim u dokumentima čije su ugovornice zemlje članice, budući da se uvek težilo ka većem stepenu zaštite, to će rezultirati kasnije u formiranju Zajedničkog evropskog sistema azila, ali i drugim merama, a sve u cilju efektivnije zaštite i odgovora na postojeće pojave⁵ i poteškoće. Iako u teoriji postoji neslaganje o stepenu solidarnosti u samoj EU, odnosno pojedini autori⁶ ističu da solidarnosti nije ni bilo i da je grubo prekršeno samo načelo solidarnosti koje je proklamovano u osnivačkim dokumentima EU, ne možemo osporiti da je EU uvek težila ka tome da odgovori na izazove koji su se našli pred njom, a u kojoj meri je to bilo uspešno jeste i jedan od fokusa ovog rada. Sve zemlje članice jesu ugovornice određenih konvencija, konkretno iz oblasti izbegličkog prava i azila govorićemo između ostalog i o Ženevskoj konvenciji 1951, kao i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima.

Ženevska konvencija 1951⁷

Najstariji i najvažniji međunarodni izvor prava, koji se primenjuje i na tlu EU odnosno od strana država članica EU jeste i Ženevska konvencija, poznatija i kao Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine. Doneta pod okriljem Ujedinjenih nacija kao multilateralni sporazum koji nam daje osnove u pogledu definicije pojmova, kao i osnove zaštite ovih lica i postavlja temelje prava pojedinca da zahteva azil, kao i obaveze država ugovornica u pogledu garantija uživanja prava proklamovanih istom. Ženevska konvencija u članu 1A navodi definiciju izbeglice, odnosno koje lice se može i pod kojim uslovima smatrati izbeglicom. Prema članu 1A Konvencije o statusu izbeglica (u daljem tekstu Konvencija), status izbeglice ima lice koje: A) se nalazi izvan države porekla; B) koje ima osnovan strah; C) od progona;

Konvencija navodi 5 osnova za progon: 1) po osnovu rase, 2) na osnovu vere, 3) na osnovu

⁴Pod tim podrazumevajući lica koja imaju status: izbeglice, apatrida, azilanata; Razgraničenje ovih pojmova je u zavisnoj vezi sa standardima proklamovanim u svakom ugovoru odnosno konvenciji, a koja je prihvaćena na teritoriji Evropske unije;

⁵Ovde se misli na Veliku izbegličku krizu 2015. godine

⁶Vid. viš. Carrera, S., Ciger I. M., Vosyliute L., Brumat L, *Time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy*, CEPS Policy Insights No 2022-09/ March 2022

⁷Convention Relating to the Status of Refugees, *United Nations Treaty Series*, vol. 189, 28 July 1951

nacionalne pripadnosti 4) na osnovu političkog mišljenja, 5) na osnovu pripadnosti društvenoj grupi;

Dakle, da bi se ostvario izbeglički status lice se mora nalaziti van države porekla i biti u opravdanom strahu od progona po jednom od 5 osnova koje navodi Konvencija o statusu izbeglica. Sama Ženevska konvencija je izgrađena na osnovu standarda iz člana 14 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koja priznaje pravo lica da traže azil.

Sistem zaštite izbeglica garantuje, prema Konvenciji, supsidijarnu zaštitu kada postoji stvarni rizik od trpljenja ozbiljne nepravde: a) pretnja smrtnom kaznom ili pogubljenjem⁸, b) mučenjem, nečovečnim ili ponižavajućim postupanjem, v) ozbiljne individualne pretnje po život izazvane nasiljem opštih razmera u situacijama međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba;

Zemlje članice stoga imaju zajedničku odgovornost da pruže zaštitu i uvažavaju pravo na azil licima koji ista zahtevaju, i to na način, kojim se osigurava da će takva lica biti tretirana na dostojanstven način sa svim pravima koja im pripadaju, da će štititi njihova prava i omogućiti im uživanje svih koja im pripadaju. Obavezuju se države članice Ženevskom konvencijom da o svakom zahtevu za azil odluče na osnovu istovetnih standarda kao i da sve predviđene procedure moraju biti efektivne kroz celu teritoriju EU. Ovo osigurava da će, bez obzira u kojoj državi članici je zahtev podnet, ishod biti isti.

Evropska konvencija o ljudskim pravima i izbeglice

Iako sama Evropska konvencija o ljudskim pravima (u daljem tekstu EKLjP) ne garantuje pravo na azil, ona u okviru svojih standarda proklamovanim u članovima 3, 5, 8, 13, i članu 4 Protokola 4⁹ uz EKLjP pruža određeni stepen zaštite ovoj kategoriji lica- izbeglicama¹⁰ i koja se nalaze u trenutku povrede bilo kojeg od prava garantovanih EKLjP na teritoriji države ugovornice EKLjP.¹¹ U okviru člana 3: *“Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju”* Pruža se zaštita izbeglicama u dva slučaja kada:

⁸ Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima kao i drugi međunarodni instrumenti proklamuju neprikosnovenost ljudskog života, u većini međunarodnih instrumenata u trenutku njihovog donošenja smrtna kazna nije bila zabranjena; Naravno, ovde se ne može uzeti suprotno, a to je da je izostanak zabrane bio ”dozvola” za uvođenje, naprotiv;

⁹ Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto, as amended by Protocol No. 11, Council of Europe, European Treaty Series - No. 46, Strasbourg, 16.11.1963.

¹⁰ Određenje statusa u skladu sa odredbama Konvencije o statusu izbeglica

¹¹ Sve države članice EU jesu ugovornice EKLjP;

1) Državni organi vrše torturu; 2) Državni organi proteraju sa svoje teritorije lice kome pretil rizik da će biti podvrgnuto torturi u zemlji u koju se proteruje, dok se zaštita se pruža licima koja zakonito borave, ali i *licima čiji je boravak nezakonit*¹² (nelegalni ulazak, boravak po isteku vize);¹³ U okviru člana 5 *garantuje se sloboda i bezbednost ličnosti*, dalje u članu 5, stav 1 navode se slučajevi u kojima može doći do lišenja slobode, zatim u članu 5, stav 1, tačka f – u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju izгона ili ekstradicije. Dakle, tiče se procesnih garantija - ne zabranjuje lišavanje slobode već postavlja procesne garancije koje se moraju poštovati i uvodi obavezu obaveštavanja bez odlaganja o razlozima pritvaranja.¹⁴

U članu 8: "Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske." "Javne vlasti se neće mešati u vršenje ovog prava osim ako je to u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

Značaj ovog člana za izbeglice i tražioce azila jeste zahtev za spajanje porodice¹⁵ koji je moguće podneti na osnovu njega¹⁶, međutim države ugovornice zadržavaju suvereno pravo da odlučuju koga će primiti na svoju teritoriju a koga ne kroz kontrolu granica, kao i da države ugovornice konvencije nisu u obavezi da poštuju izbor bračnih partnera u pogledu mesta na kojem će uživati u svom pravu na porodičan život, niti da u svakom slučaju dozvole spajanje porodice. U članu 13 *garantuje se pravo na delotvoran pravni lek*. U članu 4 Protokola 4 EKLJP: "Zabranjeno je kolektivno proterivanje stranaca.", pritom su važna 2 elementa za procenu da li postoji povreda na osnovu ovog člana: 1) Da li je mera doneta bez individualne procene okolnosti svakog pojedinačnog lica koje podleže vraćanju; 2) Da li je licima obezbeđen adekvatan pravni lek;

Sama EKLJP ne garantuje pravo na azil, ali bogata praksa Evropskog suda za ljudska prava u materiji azila nam doprinosi i govori o zaštiti se pruža u okviru prava: Zabrana mučenja i nečovečnog postupanja, pravo na slobodu i bezbednost ličnosti, pravo na poštovanje porodičnog života, pravo na delotvoran pravni lek, zabrana kolektivnog proterivanja; Države su dužne da u svojim unutrašnjim pravima primenjuju standarde Evropskog suda za ljudska

¹² Ovdje vidimo širi stepen zaštite, budući da se zaštita odnosi na širi krug lica, odnosno i na lica koja borave nezakonito na teritoriji ugovornice konvencije;

¹³ Vidi slučaj *Zering protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1989)*

¹⁴ Vidi slučaj *Popov protiv Francuske (2012)*

¹⁵ Treba biti obazriv, budući da odluka da se članovi porodice razdvoje ili da se ne dozvoli spajanje može predstavljati povredu člana 8 EKLJP;

¹⁶ Vidi slučajeve *Gul protiv Švajcarske (1994)*, *Ženes protiv Holandije (2014)*.

prava, kao i da poštuju vrednosti i prava proklamovane konvencijom, i time, između ostalog doprinesu zaštiti izbeglica i tražiocima azila.

Države članice EU su i države ugovornice EKLJP, one su obavezane ne samo Konvencijom i protokolima uz nju, već i evolucijom prava iz Konvencije koja su se razvijala kroz praksu ESLJP¹⁷. U nemalom broju slučajeva, države protiv kojih je podnošena predstava, bile su upravo države članice EU.

Stanje pravne zaštite izbeglica u Evropskoj uniji
Zaštita izbeglica i tražioca azila pre Velike izbegličke krize 2015. godine
Evropski sistem azila

U okviru EU 1999. godine je obrazovan Zajednički evropski sistem azila (Common European Asylum System (CEAS)), kao regionalni pravni okvir baziran na međunarodnom sistemu zaštite koji je čvrsto uspostavljen Ženevskom konvencijom 1951. godine kao i protokolom iz 1967. godine uz nju, sa zadatkom da se osigura efektivnost, poštovanje procedura i komunikacija između država članica, a sve kako bi se omogućilo ostvarivanje prava na azil zagarantovanog Ženevskom konvencijom 1951, kao i članom 18 Povelje osnovnih prava EU¹⁸ koja pravo na azil svrstava u osnovna prava.¹⁹

Prva faza u formiranju CEAS je trajala od 1999-2005. godine, tokom prve faze je bio zadatak omogućiti harmonizaciju u zakonodavstvu između država članica, doneto je šest instrumenata kojima su uspostavljeni minimalni standardi za azil: 1) Uredba o Eurodacu; 2) Direktiva o prihvatu tražitelja azila; 3) Dablinska uredba (kojom je zamenjena Dablinska konvencija 1990); 4) Direktiva o kvalifikaciji; 5) Direktiva o postupcima azila; 6) Direktiva o privremenoj zaštiti; *Druga faza* započeta je 2008. godine i trajala je do 2013. godine, budući da je takođe bilo potrebno ostaviti vremena za testiranje i implementaciju usvojenih odredaba iz prve faze u praksi. Rezultati su pokazali da je situacija širom EU bila različita i da nivoi zaštite nisu na dovoljno visokom nivou da odgovore na potrebe u okviru zajednice. To dovodi do usvajanja

¹⁷ Vidi slučajeve: *Kruz Varaz protiv Švedske (1991)*, *Šahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva (1996)*, *M.S.S. protiv Belgije i Grčke (2011)*, *Daran Omoredži i drugi protiv Norveške (2008)*, *Čonka protiv Belgije, M.H. I drugi protiv Hrvatske (2021)*

¹⁸ Sama Povelja je obavezujući i primarni izvor prava za sve države članice u okviru EU; Član 18 Povelje osnovnih prava EU: “*Jemči se pravo na azil, uz poštovanje pravila Ženevske konvencije od 28. jula 1951. i Protokola od 31. januara 1967, koji se odnose na status izbeglica, i u skladu sa Ugovorom o Evropskoj uniji i Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije* “ http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf pristupljeno 6.12.2022.

¹⁹ Wagner, M., Kraler, A., *International Refugee Protection and European Responses*, 2016

Strategije azila (*Policy plan on Asylum*)²⁰, kojom su postavljene osnove za izgradnju uniformisanih i jedinstvenih standarda zaštite. Uz to Evropska komisija je predstavila niz nacrtu reformisanih zakona iz oblasti azila u okviru EU, koji su završeni 2013. godine, uspostavljena je i Kancelarija za podršku tražiocima azila (European Asylum Support Office) koja je ustanovljena kako bi pružila podršku i asistirala državama članicama u implementaciji EU zakona o azilu i poboljšala saradnju među državama članicama.

Treća faza je nastupila od 2015. godine budući da je zajednica bila suočena sa velikim izazovom koji se ogledao u nastupajućoj izbegličkoj krizi na teritoriji cele EU.

Sistem se 2016. godine zasnivao na Dablin III regulativi (*Dublin III Regulation No 604/2013*), koji je odobren u junu 2013. godine, a u primeni od 2014. godine, čime je zamenjena Dablin II regulativa kojom je 2003. godine uspostavljen mehanizam i kriterijumi za određivanje nadležnosti država članica o odlučivanju zahteva za azil podnetih od strane državljanina trećih država.²¹ Veliki broj izbeglica i migranata je stavio uspostavljeni sistem na test, što je rezultiralo u otkrivanju brojnih propusta i praznina u sistemu u vidu nemogućnosti da odgovori na zadatu situaciju.

Usled toga, Evropska komisija je predložila 2016. godine treću fazu u regulaciji Zajedničkog evropskog sistema azila, koji se sastojao iz sedam novih zakona koji su za cilj imali kreiranje novog, potpuno funkcionalnog sistema spremnog da odgovori na situacije migrantskih kriza većih razmera, o čemu će biti više reči u narednim delovima ovoga rada i nakon što se predstave glavni uzroci za reviziju CEAS-a.

Izbeglička kriza 2015. godine

Evropska izbeglička kriza 2015. godine ili kolokvijalno poznatija kao migrantska kriza²² je bio period značajno povećanog kretanja izbeglica u Evropu tokom 2015. godine i početkom 2016. godine do evropsko-turskog dogovora. Tokom ovog perioda rekordnih 1.3 miliona ljudi je

²⁰ Commission staff working document accompanying the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions - Policy plan on asylum : an integrated approach to protection across the EU - Impact Assessment, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0360:FIN:EN:PDF> 3.12.2022.

²¹ *The implementation of the Common European Asylum System*, Directorate General for internal policies Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS CIVIL LIBERTIES, JUSTICE AND HOME AFFAIRS, Libe 2016:19

²² European Commission, Directorate-General for Communication, *The EU and the migration crisis*, Publications Office, 2017, <https://data.europa.eu/doi/10.2775/330525>

zatražilo azil u zemljama Evrope, što je duplo veći broj nego u prethodnom rekordu 1992.²³ godine nakon spuštanja gvozdene zavese, kada je podneseno 700 hiljada zahteva za azil u zapadnoj Evropi.²⁴ Podnosioci zahteva za azil su dominantno bili građani: Sirije, Avganistana, Eritreje, Somalije i Nigerije²⁵ koji su došli kopnenom rutom preko Turske i Balkanskog poluostrva ili morskom rutom preko Sredozemnog i Egejskog mora na obale Evrope. Kontinent je već počeo da registruje povećan broj dolazaka izbeglica 2010. godine kao posledicu arapskog proleća i ratova na području Sirije, Iraka i Avganistana ali i zbog terorističkih pobuna u Pakistanu i severnoj Nigeriji, kao i višegodišnjih problema sa kršenjem ljudskih prava u Eritreji. Krajem 2014. godine bilo je očigledno da se građanski rat u Sirije neće skoro okončati. Takođe Liban, Jordan i Egipat su prestali da primaju nove prilive izbeglica iz Sirije a uslovi u njihovim izbegličkim kampovima su bili sve lošiji.²⁶ Svi događaji paralelno su doprinosili prilivu izbeglica prvobitno u zemljama koje su geografski blizu ratnim područjima, međutim život u izbegličkim kampovima i sami uslovi za izbeglice su često bili veoma loši. Na primer u Turskoj mnogim izbeglicama nije bilo dozvoljeno pravo na rad, u Jordanu i Libanu većina izbeglica je držana u izbegličkim kampovima sa vrlo lošim uslovima.²⁷ Kako su godine prolazile i postajalo je jasno da se ratovi u njihovim matičnim zemljama neće završiti u dogledno vreme, mnogi su želeli da se nastanjuju negde drugde. Pored toga, od 2014. godine Liban, Jordan i Egipat su prestali da prihvataju sirijske tražioce azila. Ovi događaji kumulativno su izazvali porast broja ljudi koji su krenuli ka Evropi i 2015. godine doveli do izbegličke krize.

Zajednički evropski sistem azila nakon Velike izbegličke krize 2015. godine

Velika izbeglička kriza je ukazala na mane Zajedničkog evropskog sistema azila (u daljem tekstu Sistem), na slabe strane ovog sistema i pokazala njegove kapacitete. Bilo je vreme da Evropska Unija reaguje i promeni sistem, odnosno uredi postojeći. Sistem azila je bio pred

²³ Pew Research Center, Number of Refugees to Europe Surges to Record 1,3 Million in 2015, dostupno na: <https://www.pewresearch.org/global/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/> 01.12.2022.

²⁴ *Ibid*

²⁵ UNHCR, The sea route to Europe: The Mediterranean passage in the age of refugees, dostupno na: <https://www.unhcr.org/5592bd059.pdf>, 01.12.2022.

²⁶ J. Zaragoza-Cristitanini „Analyzing the Causes of the Refugee Crisis and the Key Role of Turkey: Why Now and Why So Many?“, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies, BORDERLANDS Project, 2015.

²⁷ Human Rights Watch, Lebanon: Dire Condition for Syrian Refugees in Border Town, dostupno na: <https://www.hrw.org/news/2021/01/19/lebanon-dire-conditions-syrian-refugees-border-town>, 5.12.2022.

pucanjem i dovedena je u pitanje Dablin III uredba.²⁸ Kao glavni nedostatak Dablinskog sistema, može se uzeti nepovezanost između nepromenjenog statusa kvo u dablinskim pravilima i stalno promenljivog političkog i ekonomskog okruženja EU, koje je dovelo do poimanja samog sistema kao “*neuspelog pokušaja raspodele odgovornosti i tereta, odnosno solidarnosti između država članica*”.²⁹

Evropska komisija je nakon evaluacije i iskustava iz 2015. i 2016. godine išla ka reformi sistema, komisija je zaključila da “*postoje značajne strukturalne slabosti u formulaciji same uredbe³⁰ i njene primene*”, reakcija na takav zaključak komisije je bila usvajanje pet predloga u cilju poboljšanja sistema.³¹

Prema gore pomenutoj studiji Evropske komisije, Dablin III je pokazao značajne nedostatke u pogledu kapaciteta za obezbeđivanje efikasnih mehanizama za suočavanje sa velikim prilivom izbeglica, gde se između ostalog navodi: „Dablin III nije dizajniran da se nosi sa masovnim prilivom izbeglica...”.³²

Evropska komisija 4. maja 2016. godine podnosi predlog Dablin IV uredbe, radi promene Dablinskog sistema. Takođe, tom prilikom je konstatovano da je potrebno uspostaviti održivi i pravedan sistem prilikom određivanja države članice odgovorne za tražioce azila, smatrajući da je postojeći sistem zastareo i da postaje neodrživ ovako suočen sa stalnim migracionim pritiskom. Konkretnije, pravilo koje određuje da je prva zemlja ulaska odgovorna za azil, stavilo je pod veliki pritisak države koje su se nalazile na “prvoj liniji” ulaska u EU (Grčka i Italija) i time otežalo efikasnost prilikom registracije i procesiranja velikog broja dolazaka tražioca azila. Evropska komisija rešenje pronalazi u uvođenju novog instrumenta za prevenciju i upravljanje krizama – mehanizam korektivne alokacije (kvote). Automatska primena ovog mehanizma bila bi aktivirana kada bi neka od zemalja članica EU bila suočena

²⁸H. Enderlein, N. Koenig “TOWARDS DUBLIN IV: SHARING NORMS, RESPONSIBILITY AND COSTS” *Research Fellow at the Jacques Delors*

²⁹Tubaković, T., “A Dublin IV recast: A new and improved system?” , European policy brief No 46 March 2017.

³⁰Misli se na Dablin III uredbu

³¹ 1. Reforma Dablin sistema u dva moguća pravca:

a. Da se postojeći sistem usmeri i da mu se dodaju korektivni mehanizmi pravednog dueller

b. Da se pređe na novi sistem zasnovan na mehanizmu raspodele (distribution key)

Izabrana je prva solucija i predloženo je da se pristupi reformi Dablinskog sporazuma.

2. Predloženo je da se proširi primena Eurodac sistema van asistiranja u odlučivanju koja je država članica nadležna za odlučivanje o zahtevu za azil

3. Unifikacija procedura za azil u jednu jedinu i jedinstven status za izbeglice i lica koja imaju pravo na supsidijarnu zaštitu

4. Predlozi za sprečavanje sekundarnog kretanja lica koja traže azil (većinom kaznenih mera)

5. Produžetak mandata za Evropsku agenciju za azil

³²M. Lukić Radović, B. Čučković “DUBLIN IV REGULATION, THE SOLIDARITY PRINCIPLE AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS – STEP(S) FORWARD OR BACKWARD?”, *EU and comparative law issues and challenges series*, Osijek 2018: 12

sa disproportionalnim brojem zahteva za azil, drugačije rečeno, ukoliko bi kapacitet zemlje članice dostigao “krizni” prag od 150%, svi novi dolasci automatski bi bili premešteni u drugu zemlju EU. Prag koji iznosi 150%, Evropska komisija ocenila je kao “pravedan udeo” zemlje članice i on se odnosi na referentni broj za svaku državu članicu koji je zasnovan na dva kriterijuma: broju stanovnika države članice i BDP-u.

Iako preinačenje uvodi nove elemente za rešavanje pitanja sekundarnog kretanja i nedostatka solidarnosti među državama članicama, predlog ostaje nedovoljan. *Prvo*, dodata odredba koja dozvoljava državama članicama da sankcionišu tražioce azila otkriva trend prinude u politici azila EU i ne odnosi se nužno na razloge zbog kojih se tražioci azila odlučuju da se presele. *Drugo*, ovo pravilo važi samo ako je tražilac azila registrovan. “On ne rešava glavni faktor koji doprinosi sekundarnom kretanju, izbegavanje registracije u zemljama prvog ulaska, a predlog za stabilizaciju odgovornosti pomoći će u sprečavanju država članica da zaobiđu rokove za prihvatanje odgovornosti i smanjenju podsticaja za bekstvo tražilaca azila. *Međutim, ova odredba može biti efikasna samo u okruženju međusobnog poverenja i solidarnosti.* Podsticaji za zaobilaženje pravila postoje jer neke države članice percipiraju pravila o odgovornosti kao nepravedna.”³³

Dablin IV uredba sa sobom uvodi nove procene prihvatljivosti, koje treba sprovesti pre primene dablinskih kriterijuma za utvrđivanje odgovornosti država članica. Procena se sastoji iz obaveze države članice kojoj je podnet zahtev za azil da proveri da li je taj zahtev neprihvatljiv, na osnovu toga što tražilac azila dolazi iz prve zemlje azila ili sigurne treće zemlje. Neprihvatljivi zahtevi za azil su oni čiji je podnosilac već priznat kao izbeglica u drugoj zemlji ili na drugi način uživa dovoljnu zaštitu u njoj (prva zemlja azila) i oni koji još nisu dobili zaštitu u trećoj sigurnoj zemlji, s tim što treća zemlja može garantovati efikasan pristup zaštiti. Koncept sigurne treće zemlje, omogućava državama članicama EU da pronađu zemlju zaštite van EU u kojoj bi tražilac azila mogao da podnese zahtev za azil, pre samog određivanja odgovornosti prema Dablin IV uredbi.³⁴

Reforma Dablin sistema (Dablin IV) je usvojena, i zasnovana je na tri pravila:

1.“Prva zemlja azila”; 2.“Sigurna treća zemlja”; 3.“Sigurna zemlja porekla”;

Budući da bi EU trebalo da bude u poziciji da primi i adekvatno obradi prijave 1,25 miliona ljudi (0,25% od ukupne populacije EU od 500 miliona) koji su zatražili azil u EU tokom 2015.

³³ Vid.viš. Tubaković, T., “A Dublin IV recast: A new and improved system?” , European policy brief No 46 March 2017

³⁴ Refugee Research Online, The Dublin IV Recast: A missed opportunity, dostupno na: <https://refugeeresearchonline.org/the-dublin-iv-recast-a-missed-opportunity/> 6.12.2022.

godine. Nova revizija – tek nedavno revidiranih – CEAS instrumenata će dati samo održive rezultate ako se postigne konsenzus o gore navedenim ključnim pitanjima. Na globalnom nivou, podsticaj da se takav konsenzus postigne dat je i predlogom za usvajanje globalnog pakta o izbeglicama od 2018. godine, kao što je predviđeno Njujorškom deklaracijom za izbeglice i migrante.³⁵ Paralelno sa ovim međunarodnim naporima, *EU, međutim, treba da se dogovori o tome šta „pristup zaštiti” i „solidarnost i podela odgovornosti” znači za zajednicu od 27 država članica.*

Slučaj Mađarske i Poljske

Poljska i Mađarska su emigracione ali i imigracione zemlje u kojima su desno orijentisane populističke partije na vlasti. I Poljska i Mađarska godinama doživljavaju krah javnih institucija i pravosuđa. Politički oponenti bivaju javno izlagani sramoti, opozicija javno klevetana i populističke i ksenofobične vlasti konstantno promovišu retoriku kroz medije pod sve većom kontrolom izvršne vlasti. Iako obe zemlje još uvek nisu diktature, potencijal za autoritarnost se značajno povećava sa svakim novim zakonom koje proširuje moć izvršne vlasti nad građanima i ostalim granama vlasti.³⁶ Poljska i Mađarska su time formirale front unutar Višegradske grupe, neformalnog kluba četiri zemlje centralne i istočne Evrope, protiv onoga što su oni vide kao mešanje Evropske unije u imigracionu politiku i ustavna pitanja. U obe zemlje, migracionu krizu su političari iskoristili na izbornim kampanjama pozivanjem na potpunu obustavu migracija. Situacija u Poljskoj i Mađarskoj je takva, da ne postoji grupa na bilo kojoj strani političke elite koja se odlučno, nedvosmisleno i efikasno suprotstavila retorici straha i pretnje sa drugom retorikom, npr. retorikom podrške za azilante kojima je potrebna solidarnosti dok se suprotstavljanje negativnoj retorici prema islamu izjednačava sa terorizmom. Nijedna od evropskih vlada nije pokazala toliko veliko ogorčenje i skepticizam prema imigrantima kao poljska i mađarska vlada, a u isto vreme, nijedna druga država nije prihvatila toliko stranaca kao rezultat „tihe“ imigracione politike prema svojim susedima. Mađarska i Poljska demonstrativno odbijaju da prihvate izbeglice, a istovremeno, zbog nedostatka radne snage,

³⁵ *The implementation of the Common European Asylum System*, Directorate General for internal policies Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS CIVIL LIBERTIES, JUSTICE AND HOME AFFAIRS, Libe 2016

³⁶ E. Rokicka “Migration Policy in Eastern Europe: The Case of Poland and Hungary” *Immigration Policy and Crisis in the Regional Context* (eds C. Chu, S. Park), Springer Singapore, 2021, 185-207.

pokazuju podršku ekonomskoj imigraciji iz susjednih, kulturino bližih zemalja. Kada gledamo ove dve države iz evropske perspektive, možemo videti da su one bile među retkim državama koje su se protivile migracionim kvotama na nivo EU, zajedno sa Češkom, Slovačkom i Rumunijom, pod zvaničnim bezbednosnim razlozima,³⁷ time stvarajući manjinski front protiv balansirano rasporeda izbeglica tokom krize 2015. godine. Evropske institucije su tužile Mađarsku, Češku i Poljsku pred Evropskim sudom pravde, ali ta reakcija nije ništa promenila stanje na terenu.³⁸ Na primeru Mađarske i Poljske kao najglasnijih članica po pitanju duplih standarda kada su izbeglice u pitanju ćemo dalje elaborirati u nastavku rada, posebno kroz svetlo izbegličke krize povodom rata u Ukrajini i time totalno drugačije retorike prema „belim“ tražiocima azila.

DOGOVOR TURSKE I EVROPSKE UNIJE

Kontekst

Imajući u vidu razmere koje je Evropska izbeglička kriza imala, ali i na pretnje koje je priliv velikog broja stanovništva imao na ekonomski opstanak EU, došlo se do zaključka da je potrebno naći rešenje za obuzdavanje ove krize. Ovo rešenje pretočeno je u plan nazvan evropsko-turski dogovor³⁹. Evropski savet i Turska postigli su 18. marta 2016. godine sporazum koji ima za cilj zaustavljanje priliva iregularnih migracija preko Turske u Evropu.⁴⁰ Sporazum je stupio na snagu 20. marta 2016. godine, a 4. april 2016. određen je kao ciljni datum za početak povratka ljudi koji dolaze u Grčku nakon 20. marta i prvih preseljenja. Tako su 4. aprila 2016. godine otpočela dva procesa: povratak sa grčkih ostrva u Tursku da bi se jasno stavilo do znanja da je ovo opasna i pogrešna ruta; i prva preseljenja sirijskih izbeglica iz Turske u Evropu, da se podvuče da Evropa tako ispunjava svoje obaveze kao kontinent

³⁷ The Guardian, EU Governments push through divisive deal to share 120,000 refugees, dostupno na: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/22/eu-governments-divisive-quotas-deal-share-120000-refugees>, 01.12.2022.

³⁸ Reuters, Poland, Hungary broke EU laws by refusing to host migrants: court adviser, dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migration-court-idUSKBN1XAI55> 5.12.2022.

³⁹ “Do sredine 2000-ih postalo je očigledno da Dablinski sistem (tadašnji sistem postupanja prema izbeglicama i tražiocima azila) ima ozbiljne nedostatke. Povećana nestabilnost na Bliskom istoku nakon ratova predvođenih SAD u Avganistanu i Iraku, plus strukturalni politički i ekonomski nemiri u podsaharskoj Africi, praćeni su povećanjem broja tražilaca azila koji su spremni da uđu u Uniju prelaskom Mediterana . Konkretno, došlo je do naglog povećanja broja migranata koji su ušli u Grčku” (Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS (452));

⁴⁰ Al Jazeera, Michel Gabaudan discusses the EU-Turkey deal, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=2rmJC21YQaI> 05.12.2022.

posvećen pružanju zaštite onima kojima je potrebna, kao i Ženevskoj konvenciji i osnovnom pravu na azil.

Šta dogovor podrazumeva

Evropska unija je Turskoj ponudila 7 milijardi dolara kao dugoročnu pomoć u integraciji izbeglica i zaustavljanje njihovog ilegalnog prelaska u EU preko trećih država. Osim materijalne pomoći, EU je ponudila Turskoj mogućnost otvaranja novih poglavlja u pregovorima za pristupanje uniji, takođe, ponudivši i pregovore o oslobađanju turskih državljana od viza. Za uzvrat od Turske se potraživalo da izbeglice zadrži u svojoj državi, nakon čega će države članice EU „podeliti teret“ i na legalan način dati azil određenom broju migranata. U zvaničnom dokumentu, navedeno je devet stavki koje se tiču obe strane, a koje iste moraju ispuniti. Stavke su se ticale ilegalnih migranata i njihovog vraćanja u Tursku iz drugih država, na smanjenje ilegalnih aktivnosti koje se tiču "prebacivanja" migranata preko granica, kao i organizovanog ilegalnog prevoza, a ukoliko ovo sve bude odrađeno u ovom dokumentu EU se zvanično obavezala na isplatu 3 milijarde evra koja bi pokrila troškove brige o vraćenim migrantima.⁴¹ Turska je usvojila akcioni plan za uspostavljanje saradnje u podršci Sirijcima pod privremenom zaštitom i za zajednički pristup upravljanju migracijama, a 29. novembra 2015. godine, Zajednički akcioni plan (ZAP) je bio aktiviran.⁴² Pod holandskim predsedništvom takozvani „Merkelov“ ili „Samsom plan“ dobio je značajnu pažnju, koji u suštini sugerše klasifikovanje Turske kao bezbedne treće zemlje i na taj način omogućava ubrzanje procesa i brz povratak neregularnih migranata i migranata kojima je azil odbijen u Tursku. Plan je bio osnova za sporazum EU-Turska od 18. marta 2016. godine, koji je stupio na snagu samo dva dana kasnije, 20. marta 2016. godine. Prema planu, šema dobrovoljnog humanitarnog prijema sa Turskom bila bi aktivirana tek kada bi neregularni prelazi između Turske i EU bili prekinuti ili barem značajno smanjen.⁴³

Implementacija i značaj primene plana koji bi imao i za jednu i za drugu stranu

⁴¹ Listu stavki pogledati na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1494;

⁴² Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS (34);

⁴³ *Ibid*;

Zvanični cilj ovog plana je da se neorganizovani, haotični, neregularni i opasni migracioni tokovi zamene organizovanim, sigurnim i legalnim putevima ka Evropi za one koji imaju pravo na međunarodnu zaštitu u skladu sa pravom EU i međunarodnim pravom.⁴⁴

Predstavnici EU koji su insistirali na primeni ovog plana, kao cilj su isticali i podelu tereta. Ova podela tereta zasniva se na takozvanom principu solidarnosti koji podrazumeva odobravanje azila određenom broju izbeglica u zemljama članicama EU. Potencijal solidarnosti kao vodiča za pravnu izgradnju dokazan je pozivanjem na Direktivu o privremenoj zaštiti. Sud se do sada uzdržavao od upotrebe principa u tumačenju zakona o azilu, verovatno zbog veoma osetljive prirode ovog pitanja. Međutim, politička osetljivost ne narušava činjenicu da je solidarnost i pravičnost u podeli odgovornosti ustavni princip i da kao takvi moraju biti uključeni u primenu i tumačenje zakona EU o azilu.⁴⁵

Pojedini stručnjaci verovali su da je ovaj dogovor osuđen na propast na duži period jer je Evropi jedini cilj da smanji broj izbeglica, međutim, u realnosti to neće biti tako. Značaj se vidi samo u približavanju Turske članstvu u EU, ali je neizvesno da će dogovor pomoći izbeglicama.

Svakako, primena plana bi legalizacijom migracionih tokova smanjila rizik i opasnosti sa kojima su se izbeglice susretale na putu do onoga što su oni zamišljali slobodom.

Rezultati i posledice primene plana

S obzirom da su u primenu ovog plana uključene dve strane, na jednoj države članice EU na drugoj Grčka i Turska, na koje se odnosi većinski deo plana, u nastavku sledi popis koraka koje su u početnom period primene plana preduzele i jedna i druga država:

Grčka je od 18. marta 2016. godine premestila je migrante koji su stigli na ostrva pre 20. marta na kopno - vratila je 316 iregularnih migranata kojima nije potrebna međunarodna zaštita, a koji su stigli pre 20. marta u Tursku. Prilagodila je svoje zakonodavstvo kako bi obezbedila pravni okvir za primenu principa „prve bezbedne zemlje azila” i „sigurne treće zemlje” i obezbedila brze procedure za razmatranje zahteva za azil, uključujući žalbene procedure sa trenutno 20 operativnih komiteta za žalbe. Kada govorimo o Turskoj, ona je u istom periodu obezbedila formalne garancije da će svim sirijskim izbeglicama koje su se vratile u Tursku sa grčkih ostrva biti obnovljen status zaštite u Turskoj. Zakon navodi da sirijski državljani koji su

⁴⁴ European Commission, Implementing the EU-Turkey agreement answers, dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1494;

⁴⁵ The Principle of Solidarity and Fairness in Sharing Responsibility: More than Window Dressing? (468);

ilegalno prešli u Grčku nakon 20. marta preko Turske po povratku u Tursku mogu zatražiti i dobiti zaštitu prema uredbi o privremenoj zaštiti. Nastavak razgovora o merama za obezbeđivanje da svi ljudi kojima je potrebna međunarodna zaštita vraćeni sa grčkih ostrva u Tursku imaju pristup procedurama za dobijanje azila u Turskoj.⁴⁶

Na kraju, s obzirom na kontekst u kom je sam plan skovan, kao i na realne razloge iz kojih je Evropska unija reagovala na ovu krizu, može se reći da je ovo jedna od najkontroverznijih reakcija na izbegličku krizu u prethodnih par decenija.

STAV EU PREMA IZBEGLICAMA/TRAŽIOCIMA AZILA U JEKU POLIKRIZA NAKON 2015. GODINE

Kratak pregled brojeva tražilaca azila i izbeglih lica u EU (2015-2021.)

Prema zvaničnim podacima UNHCR-a, 2015. godine 3,2 miliona ljudi⁴⁷ je zatražilo azil na teritoriji EU, 2016. godine 2,7 miliona, nakon čega je primetan porast tog broja. Naime, 2017. godine broj tražilaca azila dostiže broj od 3,1 miliona lica, dok 2018. godine čak 3,5 miliona. Period koji obuhvata 2019., 2020. i 2021. godinu karakteriše broj tražilaca azila koji premašuje broj od 4 miliona, i to u 2019. godini 4,2 miliona lica, 2020. godine 4,1 miliona lica i 2021. godine 4,6 miliona lica koja su zatražila azil. Zatim, uzimajući u razmatranje broj izbeglih lica koja su se našla na teritoriji EU, u period od 2015-2021. godine, dolazimo do podatka da se najveći broj izbeglih lica beleži u 2021. godini i on iznosi 21,3 miliona lica. Takođe, od 2015. godine, kada je bilo prisutno 16,1 miliona izbeglih lica, na teritoriji EU iz godine u godinu dolazi do konstantnog porasta tog broja zaključno sa 2021. godinom.⁴⁸

Covid-19 i izbeglička kriza u EU

Sa početkom pandemije, izazvane virusom Covid-19, 2020. godine države članice EU su se susrele sa izuzetnom situacijom. Zbog opasnosti po javno zdravlje od širenja zaraze izazvane virusom, institucije EU su hitno preduzimale mere za suzbijanje širenja virusa. Neke od tih mera su se ticale ponovnog uvođenja graničnih kontrola u šengenskom prostoru, zatim, mere privremenih ograničenja putovanja i sanitarne mere. Potpuno je bilo nemoguće da se situacija

⁴⁶ European Parliament, EU-Turkey statement and action plan, dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-turkey-statement-action-plan/report?sid=6301>

⁴⁷ Važno je istaknuti termin "ljudi" u ovakvim radovima, jer bi suprotno vodilo ka dehumanizaciji ovakvih grupa

⁴⁸ UNHCR, Global trends, 2022, dostupno na: <https://www.unhcr.org/globaltrends.html>

u kojoj smo se našli ne odrazi na mobilnost i migraciju. Restriktivne mere koje su bile na snazi su uticale na prava tražilaca azila i prava migranata. Međutim, od juna 2020. godine dolazi do ukidanja ograničenja putovanja i otvaranja granica, dok su u drugoj polovini aprila 2021. godine, države članice postepeno ukidale ograničenja kako bi se što više prilagodile novoj realnosti “nakon” pandemije. Evropski parlamenta se pozabavio uticajem virusa Covid-19 na ranjive grupe, uključujući tražioce azila i izbeglice. Obezbeđen je pristup vakcinaciji protiv virusa Covid-19 i uvedene su nacionalne kampanje koje su bile od suštinskog značaja za ograničavanje broja zaraženih, gde možemo primetiti uticaj načela solidarnosti koji se u ovim kriznim vremenima probudio u svima nama. *“The COVID-19 pandemic has shown that we, as one global community, can only be safe if everyone is included and protected.”*⁴⁹

EU je tokom borbe protiv virusa Covid-19 pokazala jasan stav i jedinstvo na celokupnom nivou država članica, iako je time migrantska kriza ostala u drugom planu, solidarnost na frontu odbrane od virusa Covid-19 uliva poverenje. Na ovom primeru, unija je pokazala da je sposobna da odreaguje solidarno na postojeće krize. Postavlja se pitanje da li želi solidarno da odreaguje i na izbegličku krizu?

UKRAJINSKA IZBEGLIČKA KRIZA

Kratak pregled

Rat u Ukrajini pokrenuo je novu izbegličku krizu, koja je eskalirala 24. februara 2022. godine, nakon vojne intervencije Ruske Federacije u toj zemlji. Zvanični podaci UNHCR-a, do decembra 2022. godine, govore da je preko 12 miliona ukrajinskih državljana napustilo teritoriju Ukrajine, dok je preko 7 miliona lica interno raseljeno od početka rata. Zemlja koja beleži najveći broj pristiglih izbeglica iz Ukrajine jeste Poljska, sa preko 60% svih dolazaka izbeglica. Nakon nje, države sa najviše pristiglih izbeglica su Češka, Slovačka, Moldavija, Rumunija, Bugarska i Mađarska⁵⁰. Ujedinjene nacije su, u martu 2022. godine, procenile da je skoro jedno ukrajinsko dete u sekundi postalo izbeglica. Preko 90% izbeglih lica čine deca, žena i stara lica, što i nije iznenađujući podatak s obzirom da je zbog uvođenja vanrednog stanja privremeno zabranjeno napuštanje Ukrajine vojno sposobnim muškim državljanima od 18 do 60 godina.

⁴⁹ European Parliament, Impact of Covid-19 on asylum procedures in EU Member States, 2022, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733629](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733629)

⁵⁰ UNHCR, Operational Data Portal, dostupno na: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Kada je u pitanju ukrajinska izbeglička kriza, Evropa je pokazala spremnost i odlučnost da pruži pomoć tako što je izbeglice prihvatila u skladu sa međunarodno priznatim pravnim standardima iz oblasti izbegličkog prava. Podaci UNHCR-a, govore da je više od 7,2 miliona izbeglica iz Ukrajine zatražilo utočište na njenoj teritoriji. Evropa se našla pred velikim izazovom, imajući u vidu broj lica koji je svakodnevno pristizao, ali ono što je u značajnoj meri doprinelo olakšanju samog procesa jeste režim privremene zaštite EU za izbegla lica iz Ukrajine. U skladu sa Direktivom o privremenoj zaštiti, koja je na predlog Evropske komisije usvojena 4. marta 2022. godine, privremena zaštita traje godinu dana, nakon čega se može produžiti na period od šest meseci do dve godine, izuzetno se može produžiti i na period do tri godine kada postoje razlozi za njeno postojanje. Osigurava pravo na boravak, stanovanje, socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, pristup tržištu rada... Takođe, lica koja se nalaze pod privremenom zaštitom države članice EU, u bilo kom trenutku mogu podneti zahtev za međunarodnu zaštitu odnosno azil. Cilj donošenja Direktive o privremenoj zaštiti jeste uspostavljanje minimalnih standarda za pružanje privremene zaštite u slučaju masovnog priliva izbeglih lica iz trećih zemalja, koja ne mogu da se vrate u svoje države porekla i uspostavljanje ravnoteže među državama članicama u naporima za pružanje pomoći pri prijemu i snošenju posledica prijema takvih lica.⁵¹

Stav EU kao i eskalacija duplih standarda država članica u tretmanu izbeglica

Duple standarde i diskriminatornu politiku EU, koji uzimaju maha u vreme ukrajinske izbegličke krize, pronalazimo u nejednakom tretmanu prema izbeglim licima, koja su se našla na njenoj teritoriji, kao i u reakciji, spremnosti i želji evropskih institucija i država članica kada je u pitanju zbrinjavanje i pružanje pomoći istim. Naime, Direktiva o privremenoj zaštiti, o kojoj je već bilo reči, postoji od 2001. godine. Uprkos brojnim apelima za njeno aktiviranje kada su na tlo Evrope pristizale izbeglice iz zemalja poput Sirije, nikada nije primenjena u praksi jer je njeno primenjivanje ocenjeno kao previše “politički nerealno”⁸. Međutim, sa novom krizom i prilivom izbeglica iz Ukrajine, 4. marta 2022, Savet EU je jednoglasno usvojio predlog Evropske komisije implementacionu Odluku kojom se uvodi privremena zaštita za izbeglice, odnosno ljude koji su pobjegli od ratnih sukoba u Ukrajini. Isto tako, na osnovu zahteva brojnih država članica, Evropska komisija pripremila je u svojoj Komunikaciji operativne smernice kako vezane za primenu člana 5 Direktive o privremenoj zaštiti. Ove

⁵¹ DIREKTIVA SAVETA EU 2001/55/EC

smernice imale su za cilj da razjasne i pojasne ali i olakšaju direktnu primenu ove Direktive, područje njene primene ali i pitanje slobodnog kretanja između država članica, registracije, pružanja pomoći i informacija.⁵² Potpredsednik za promovisanje evropskog načina života, Margaritis Šinas, rekao je: „Odluka bez presedana da se pruži hitna zaštita svima koji Ukrajinu nazivaju svojim domom sada se pretvara u praksu. Kako bi ovaj proces bio što lakši, Komisija podržava države članice operativnim smernicama. Na primer, kako bismo obezbedili da se ljudi nesmetano kreću po Uniji, pojašnjavamo da bi trebalo da budu u mogućnosti da dobiju 15-dnevne vize na granici i da u svakom slučaju ne bi trebalo da budu kažnjeni prevoznici ako ih prevoze bez dokumentacije. Jedna od najvećih briga sada je broj dece koja dolaze bez pratnje koja treba da se registruju i da im se pruži specijalizovana nega.”⁵³ Takođe, EK je 4. marta 2022. godine objavila i Komunikaciju kojom se pružaju i dodatne smernice za upravljanje spoljnim granicama radi olakšavanja prelaska na granicama između EU i Ukrajine.⁵⁴ Tu najviše skrećemo pažnju na deo Komunikacije koja se odnosi na odstupanja od uslova koje se traže za ulazak državljanina iz trećih zemalja, kao i na prelazak spoljnih granica izvan službenih graničnih prelaza u nepredviđenim hitnim okolnostima. Komisija posebno preporučuje fleksibilnost u primeni pravila Šengena koji uzimaju u obzir hitnost i izvanrednost situacije.

No, iako EU na testu solidarnosti u 2022. godini u smislu pružanja pomoći i podrške izbeglicama iz ratom zahvaćenog područja prolazi sa odličnom ocenom, kakvim se uspehom nije mogla pohvaliti par godina ranije, realnost je potpuno drugačija. Kroz primere Mađarske i Bugarske dobijamo uvid o “dvostrukim standardima” prilikom tretmana izbeglih lica. Primetna je tendencija da se istovetna kategorija izbeglica razdvoji na dve potkategorije u zavisnosti od država porekla⁵⁵. Ono što dodatno potkrepljuje činjenicu o različitom pristupu prema izbeglim licima, od strane država članica EU, jesu stavovi koje zastupaju. Mađarski političar Viktor Orban, trenutni vršilac funkcije premijera Mađarske, bolji tretman prema ukrajinskim izbeglicama, u odnosu na ostale, opravdava izjavom: “Nacije u kojima se mešaju rase nisu

⁵² KOMUNIKACIJA KOMISIJE o operativnim smjernicama za provedbu Provedbene odluke Vijeća 2022/382 o utvrđivanju postojanja masovnog priljeva raseljenih osoba iz Ukrajine u smislu članka 5. Direktive 2001/55/EZ koja ima učinak uvođenja privremene zaštite (2022/C 126 I/01), Službeni list Europske unije C 126 I/1, 21.3.2022.

⁵³ <https://europa.rs/evropska-komisija-usvojila-preporuke-za-pomoc-izbeglicama-iz-ukrajine>, pristupljeno 2. decembra 2022. godine.

⁵⁴ KOMUNIKACIJA KOMISIJE Pružanje operativnih smjernica za upravljanje vanjskim granicama radi olakšavanja prelaska granice na granicama između EU-a i Ukrajine (2022/C 104 I/01), KOMUNIKACIJA KOMISIJE Pružanje operativnih smjernica za upravljanje vanjskim granicama radi olakšavanja prelaska granice na granicama između EU-a i Ukrajine (2022/C 104 I/01), 4.3.2022.

⁵⁵ Misli se na razlikovanje koje je Mađarska imala u pristupu prema ovim kategorijama, a na osnovu razlikovanja u odnosu na državu porekla; <https://reliefweb.int/report/hungary/hungarys-pushbacks-non-ukrainian-asylum-seekers-akin-migratory-apartheid-enar>

nacije.”⁵⁶, gde uočavamo jedan rasistički pristup koji je nedopustiv i poražavajući za EU, koja ulaže velike napore u samu implementaciju i garanciju ljudskih prava. Zatim, osvrnućemo se i na odgovor bugarskog premijera, Kirila Petkova, na pitanje o prihvatanju ukrajinskih izbeglica: “To nisu izbeglice na koje smo navikli. To su ljudi koji su Evropljani, tako da smo mi i sve druge zemlje EU spremni da ih dočekamo. To su inteligentni ljudi, obrazovani ljudi... neki od njih su informatičari, visokokvalifikovani. Drugim rečima, ovo nije izbeglički val na kakav smo navikli, gde ne znamo šta da radimo, gde su ljudi sa nejasnom prošlošću, možda teroristi.”⁵⁷.

Uprkos tome što UNHCR i brojne nevladine organizacija na tlu Evrope pozivaju na poštovanje Evropske konvencije o ljudskim pravima i podsećaju da je svaki vid diskriminacije neprihvatljiv, svedoci smo da ovakve podele nisu prevaziđene. Frančesko Roka, predsednik Međunarodne federacije društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, izjavio je: “Ima duplih standarda. To je evidentno. Ne možemo to da poreknemo kada se radi o traženju zaštite.”, dodajući da brzo prihvatanje Ukrajinaca koji beže od ruske agresije pokazuje duple standarde Evrope koja drugačije tretira izbeglice koje beže od nasilja u Africi, na Bliskom istoku i u drugim delovima sveta⁵⁸. Nesumnjivo, ovakve reakcije EU mogu poljuljati poverenje u njene institucije i kredibilitet koji je negovala, iako je delovalo da je par godina ranije iscrpela i dala svoj maksimum u borbi za ljudska prava izbeglih lica, u 2022. godini sa ukrajinskom izbegličkom krizom EU pokazuje dijametralno suprotan odnos. Nikola Kovačević, pravnik za ljudska prava, u jednom intervjuu na temu izbegličke krize govori o tome da je izbeglička kriza u Ukrajini razgoltila jedan visok stepen ksenofobije, islamofobije i generalno straha od ljudi koji dolaze iz kulturološki drugačije sredine⁵⁹. Takođe, Radoš Đurović iz Centra za pomoć tražiocima azila, rekao je da sada zemlje koje nisu gradile azilne kapacitete jer nisu želele izbeglice, preko noći imaju milione izbeglica za koje traže pomoć, dok su ranije odustajale od pomoći i sredstava od EU da bi se bavile ovim pitanjem. Zatim, napominje i sledeće: “To je jedan apsurd koji se njima sada obija o glavu, ali je to sve jedna jako loša praksa koja je suprotna međunarodnim propisima, pa čak i domaćim propisima nekih zemalja i evropskom zakonodavstvu suprotna.”. Bez ikakve sumnje, medijski uticaj ostavlja veliki trag kada je u

⁵⁶ 021, Orban: Nacije u kojima se mešaju rase nisu nacije, 2022 dostupno na:

<https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/312271/Orban-Nacije-u-kojima-se-mesaju-rase-nisu-nacije.html>

⁵⁷ Telegraf, Zašto evropske zemlje imaju drugačiji pristup prema izbeglicama iz Ukrajine i Sirije, 2022, dostupno na: <http://www.telegraf.rs/vesti/svet/3473760-zasto-evropske-zemlje-imaju-drugaciji-pristup-prema-izbeglicama-iz-ukrajine-i-sirije>

⁵⁸ N1, Crveni krst i crveni polumesec: Dupli standardi u Evropi I tretmanu izbeglica, 2022, dostupno na: <http://rs.n1info.com/svet/crveni-krst-i-crveni-polumesec-dupli-standardi-u-evropi-u-tretmanu-izbeglica>

⁵⁹ RTS, Dve izbegličke krize, dve strane medalje, za jedne žičana ograda, za druge dobrodošlica, 2022, doistupno na: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/svet/4751154/izbeglicke-krize.html>

pitanju izbeglička kriza na tlu Evrope i kroz sama izveštavanja su primetni dupli standardi. Ti dupli standardi se uočavaju kroz razliku u terminologiji prilikom oslovljavanja izbeglih lica. Naime, lica koja su izbegla sa teritorije Ukrajine oslovljavaju sa “izbeglice” i kao da im na taj način priznaju izbeglički status, dok lica koja dolaze sa Bliskog istoka, Avganistana i Afrike sa “migranti”⁶⁰. Čini se kao da mediji plasiraju poruku da je prihvatljivo da ljudi koji su izbegli iz svojih zemalja porekla uživaju drugačije tretmane, kako od strane evropskih institucija, država članica EU, tako i od strane društvene sredine u koju pristignu. Zatim, kroz generalizaciju primećujemo i njihovu težnju da prikažu kako izbeglice iz Avganistana, Bliskog istoka i Afrike koriste izbeglički talas da se domognu evropskih najrazvijenijih zemalja, kao i da predstavljaju opasnost po bezbednost evropskog stanovništvo. Takođe, čini se da kroz izveštavanja, mediji više pridaju na značaju situaciji i okolnostima u kojima se nalaze ukrajinske izbeglice.

“Poljska izbeglim Ukrajincima nudi smeštaj u prihvatnim centrima, ako nemaju rođake ili prijatelje kod kojih bi otišli. Obezbeđeni su im smeštaj, hrana i medicinska nega. Mađarska, koja je izgradila bodljikavu žicu duž svojih granica da bi se zaštitila od izbeglica sa Bliskog istoka i sa severa Afrike, sada je takođe otvorila granice. “Puštamo sve unutra“, izjavio je premijer Viktor Orban. Za građane Ukrajine granični prelazi otvoreni su 24 sata, a Ukrajinci utočište mogu da nađu širom Mađarske.”⁶¹ Mađarska i Poljska pripadaju zemljama koje su u 2022. godini na svoju teritoriju primile najveći broj izbeglica iz Ukrajine⁶² i nalaze se među zemljama koje snose najveći finansijski uticaj ove izbegličke krize, odnosno visoko su pozicionirane u odnosu na troškove vezane za ukrajinske izbeglice, takođe uključene su u subvencije i donacije od strane EU.⁶³ Iako samo par godina ranije, 2017. godine, kada je donesena odluka o raspoređivanju izbeglica radi ublažavanja pritiska rastućeg broja izbeglih lica na krhke sisteme azila, relokaciju po unapred utvrđenim kvotama u odnosu na broj stanovnika države članice, Mađarska i Poljska nisu prihvatile.⁶⁴

⁶⁰ <https://ndnv.org/wp-content/uploads/2021/02/Izve%C5%A1tavanje-o-migrantima-Izme%C4%91u-manipulacije-i-etike.pdf>

⁶¹ Vreme, Izbeglička kriza: DObrodošao u Evropu, 2022, dostupno na: <https://www.vreme.com/vesti/izbeglicka-kriza-dobrodosli-u-evropu/>

⁶² UNHCR Operational Data Portal, 2022, dostupno na: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

⁶³ Notes from Poland, 2022, dostupno na: <https://notesfrompoland.com/2022/10/14/poland-to-spend-e8-4bn-supporting-ukraine-refugees-in-2022-highest-in-oecd/>

⁶⁴ <http://azil.rs/eu-poljska-i-madjarska-moraju-poceti-prihvataju-izbeglice/>

ZAKLJUČAK

Tokom izrade rada primenili smo komparativnu analizu dve evropske izbegličke krize koje su se dogodile 2015. i 2022. godine. Izložili smo tok, razloge migracija i različite činjenice koje su prožimale obe krize, kao i odgovor evropskog kontinenta i pre svega Evropske unije na te krize.

Analizirali smo regulative koje su postojale pre obe krize i nova pravila koja su usvojena tokom kriza 2015. i 2022. godine. Time smo primetili da su se odgovori Evropske unije na ove krize razvijali i menjali u skladu sa situacijom na terenu. Takođe smo se osvrnuli i na faktičko stanje na terenu, korišćenu terminologiju po pitanju izbeglica, te ponašanje država članica EU tokom kriza, sa posebnim akcentom na Poljsku i Mađarsku.

Međutim, u nekim slučajevima tokom krize 2015. godine, države članice EU nisu bile sposobne da se prilagode i da pruže adekvatan odgovor, dok su sa druge strane istovetne izazove sedam godina kasnije sa izbeglicama „sa evropskog kontinenta“ imali tendenciju da vrlo efikasnije da rešavaju, što je dovelo do pojave duplih standarda u tretmanu izbeglica sa različitih područja. Ovo je pokazalo da je potrebno da se unaprede i usaglase postojeći mehanizmi za odgovor na izbegličke krize, kako bi se sprečilo da se ponove slične situacije u budućnosti

Na osnovu svega toga, možemo zaključiti da su na nivou kontinenta i same Evropske unije postojali dupli standardi kada je u pitanju tretman izbeglica tokom ove dve krize, legislativni i na terenu. Takođe, možemo zaključiti da su ove krize su pokazale da je EU, iako nosi na sebi breme evropske solidarnosti, ipak sposobna da se suoči sa izazovima koje donosi globalizacija i da pruži adekvatan odgovor na njih. Međutim, one su takođe pokazale da Evropa još uvek nije u stanju da se solidariše sa onima koji su u najvećoj nevolji i različiti od nas i da im pruži potrebnu pomoć, kao ni da države članice ne umeju da pokažu koherentan solidaran odgovor. Kako bi se ispravio ovaj nedostatak, EU i njene države članice bi trebale da se fokusiraju na stvaranje praktičnih i efikasnih rešenja za pružanje pomoći izbeglicama sa svih podneblja, kako bi se sprečile buduće krize i pojave duplih standarda.

THE EUROPEAN RESPONSE TO THE REFUGEE CRISIS: DOUBLE STANDARDS AND SOLIDARITY ON TEST

SUMMARY

This paper examines the double standards of the European refugee crisis in 2015 and the Ukrainian refugee crisis in 2022. It investigates how European countries responded to two different refugee crises and how these responses differed.

Through an analysis of United Nations and EU documents, media, and other sources the authors concluded that European countries showed greater solidarity and willingness to help Ukrainian refugees than the Middle Eastern and African refugees. EU countries were more engaged in providing humanitarian assistance and accepting Ukrainian refugees, while they showed less understanding and provided less assistance to the ones coming from the Middle East war zones and conflicts.

The authors also examine possible reasons for these differences in response to the two refugee crises. It is suggested that differences in media coverage and EU policy towards the two crises, as well as differences in the perception of refugees as threats or victims, may have influenced certain responses from the EU and Eu countries.

The conclusion of the paper is that there are double standards in European responses to refugee crises, which is problematic due to the unequal treatment of refugees and the potential spread of intolerance towards them.

Keywords: The refugee crisis, EU asylum system, European-Turkish deal, solidarity, double standards

LITERATURA

1. OSCE, Nemojte ih zvati migrantima, 2022, dostupno na: <https://www.osce.org/bs/oceea/514738>, 6.12.2022.
2. UNHCR, Operational Data Portal Ukraine Refugee Situation, 2022, dostupno na: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, 23.11.2022.
3. OECD, The Ukrainian Refugee Crisis: Support for teachers in host countries, 2022, dostupno na: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-ukrainian-refugee-crisis-546ed0a7/>, 22.11.2022.
4. Telegraf, Zašto evropske zemlje imaju drugačiji pristup prema izbeglicama iz Ukrajine i Sirije, 2022, dostupno na: <https://www.telegraf.rs/vesti/svet/3473760-zasto-evropske-zemlje-imaju-drugaciji-pristup-prema-izbeglicama-iz-ukrajine-i-sirije>, 5.12.2022.
5. EUROPEAN COMMISSION, EU Solidarity with Ukraine: Information for people fleeing the war in Ukraine, 2022, http://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/information-people-fleeing-war-ukraine_hr, 20.11.2022.
6. ALJAZEERA, Šta Sirijci misle o dobrodošlici za ukrajinske izbjeglice, 2022, dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/amp/teme/2022/4/3/sta-sirijci-misle-o-dobrodoslici-za-ukrajinske-izbjeglice>, 23.11.2022.
7. N1, Crveni krst i Crveni polumesec: Dupli standardi u Evropi u tretmanu izbeglica, 2022, dostupno na: <http://rs.n1info.com/svet/crveni-krst-i-crveni-polumesec-dupli-standardi-u-evropi-u-tretmanu-izbeglica/>, 22.11.2022.
8. NGOs say EU has double standards for refugees, 2022, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=6z-Vt8GCMzC>, 24.11.2022.
9. Think Tank European Parliament, “Impact of Covid-19 on asylum procedures in EU Member States”, 2022, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733629](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733629), 3.12.2022.
10. Reliefweb, Hungary’s pushback of non-Ukrainian asylum seekers akin to migratory apartheid, 2022, dostupno na: <https://reliefweb.int/report/hungary/hungarys-pushbacks-non-ukrainian-asylum-seekers-akin-migratory-apartheid-enar>, 6.12.2022.
11. Vreme, Izbeglička kriza: Dobrodošli u Evropu, 2022, dostupno na: <https://www.vreme.com/vesti/izbeglicka-kriza-dobrodosli-u-evropu/>, 3.12.2022.
12. 021, Orban: Nacije u kojima se mešaju rase nisu nacije, 2022, dostupno na: <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/312271/Orban-Nacije-u-kojima-se-mesaju-rase->

[nisu-nacije.html](#), 29.12.2022.

13. Azil.rs, EU: Poljska i Mađarska moraju početi da prihvataju izbeglice, 2017, dostupno na: <http://azil.rs/eu-poljska-i-madjarska-moraju-poceti-prihvataju-izbeglice/>, 6.12.2022.

Notes from Poland, Poland to spend €8.4bn supporting Ukraine refugees in 2022, highest in

14. OECD, 2022, dostupno na: <https://notesfrompoland.com/2022/10/14/poland-to-spend-e8-4bn-supporting-ukraine-refugees-in-2022-highest-in-oecd/>, 7.12.2022.

15. New York Times, Stop Your Backsliding, Europe, 2016, dostupno na: <https://www.nytimes.com/2016/03/15/opinion/stop-your-backsliding-europe.html>, 3.12.2022.

16. European Commission, Implementing the EU-Turkey Agreement - Questions and Answers, dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1494, 3.12.2022.

17. European Parliament, LEGISLATIVE TRAIN 10.2022 1 FOREIGN AFFAIRS - AFET, dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-turkey-statement-action-plan/report?sid=6301>, 3.12.2022.

18. YouTube, Michel Gabaudan discusses the EU-Turkey deal on Al Jazeera English, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=2rmJC21YQaI>, 2.12.2022.

19. YouTube, Can Turkey help stop the flow of refugees into Europe? - Inside Story, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=aMARMaXWEaA>, 2.12.2022.

20. European Commission, This is how Europeans perceive migrants, dostupno na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/newsletter/how-europeans-perceive-migrants_en, 3.12.2022.

21. European Commission, Implementing the EU-Turkey Agreement - Questions and Answers, dostupno na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/what-do-people-europe-think-about-migrants-special-eurobarometer-survey_en, 3.12.2022.

22. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of Regions Policy Plan on Asylum an Integrated Approach to Protection Across the EU, dostupno na: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0360:FIN:EN:PDF>, 1.12.2022.

23. Povelja o osnovnim pravima Evropske Unije, dostupno na: http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20Opravima.pdf, 1.12.2022.

24. Konvencija o statusu izbeglica, dostupno na: http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Konvencija%20o%20statusu%20izbeglica.pdf, 1.12.2022.
25. UNHCR, 2015: The Year of Europe's refugee crisis, dostupno na: <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/12/56ec1ebde/2015-year-europes-refugee-crisis.html>, 1.12.2022.
26. OECD, The Ukrainian Refugee Crisis, Support for teachers in host countries, dostupno na: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-ukrainian-refugee-crisis-546ed0a7/>, 1.12.2022.
27. Pew Research Center, Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015, <https://www.pewresearch.org/global/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/>, 1.12.2022.
28. Human Rights Watch, Lebanon: Dire Conditions for Syrian Refugees in Border Town, dostupno na: <https://www.hrw.org/news/2021/01/19/lebanon-dire-conditions-syrian-refugees-border-town>, 5.12.2022.
29. The Guardian, EU governments push through divisive deal to share 120,000 refugee, dostupno na: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/22/eu-governments-divisive-quotas-deal-share-120000-refugees>, 1.12.2022.
30. Reuters, Poland, Hungary broke EU laws by refusing to host migrants: court adviser, doatupno na: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migration-court-idUSKBNIXA1S5>, 5.12.2022.
31. Carrera, S., Ciger I. M., Vosyliute L., Brumat L, *Time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy*, CEPS Policy Insights No 2022-09/ March 2022
32. E. Rokicka “Migration Policy in Eastern Europe: The Case of Poland and Hungary” *Immigration Policy and Crisis in the Regional Context* (eds C. Chu, S. Park), Springer Singapore, 2021, 185-207.
33. European Commission, Directorate-General for Communication, The EU and the migration crisis, Publications Office, 2017, <https://data.europa.eu/doi/10.2775/330525>
34. European Council on Refugees and Exiles, INFORMATION SHEET 7 DECEMBER 2020: COVID-19 MEASURES AND UPDATES RELATED TO ASYLUM AND MIGRATION ACROSS EUROPE, 2020, <https://ecre.org/wp-content/uploads/2020/12/ECRE-COVID-information-sheet-Dec-2020.pdf>

35. H. Enderlein, N. Koenig “TOWARDS DUBLIN IV: SHARING NORMS, RESPONSIBILITY AND COSTS” *Research Fellow at the Jacques Delors*
36. J. Zaragoza-Cristitanini „Analysing the Causes of the Refugee Crisis and the Key Role of Turkey: Why Now and Why So Many?“, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies, BORDERLANDS Project, 2015.
37. Küçük, E. , *The Principle of Solidarity and Fairness in Sharing Responsibility: More than Window Dressing?*, European Law Journal Volume 22
38. M. Lukić Radović, B. Čučković “DUBLIN IV REGULATION, THE SOLIDARITY PRINCIPLE AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS – STEP(S) FORWARD OR BACKWARD?”, *EU and comparative law issues and challenges series*, Osijek 2018: 12
39. Pachocka, Marta, Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, Yearbook of Polish European Studies, Vol. 19, 2016. *Understanding the Visegrad Group States, Response to the Migrant and Refugee Crises 2014+ in the European Union.*
40. Peers, S. , *Reconciling the Dublin system with European fundamental rights and the Charter* ,ERA Forum DOI 10.1007/s12027-014-0365-9, ERA 2015
41. S. Carrera, M. I. Ciger, L. Vosyliute, L. Brumat, “Centre for European Policy Studies”, THE EU GRANTS TEMPORARY PROTECTION FOR PEOPLE FLEEING WAR IN UKRAINE, 2022, str.2 i 9
42. S. Janjić, Između manipulacije i etike, *Kvalitativna analiza dezinformacija o migrantima*, Novi Sad 2021, str. 14 <https://ndnv.org/wp-content/uploads/2021/02/Izve%C5%A1tavanje-o-migrantima-Izme%C4%91u-manipulacije-i-etike.pdf>
43. *The implementation of the Common European Asylum Sistem*, Directorate General for internal policies Policy Department C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS CIVIL LIBERTIES, JUSTICE AND HOME AFFAIRS, Libe 2016:19
44. Tubaković, T., ”A Dublin IV recast: A new and improved system?”, European policy breaif No 46 March 2017
45. T. Tubaković, „THE DUBLIN IV RECAST: A MISSED OPPORTUNITY“, Refugee Research Online, 2022, dostupno na: <https://refugeeresearchonline.org/the-dublin-iv-recast-a-missed-opportunity/>
46. Wagner, M., Kraler, A., *International Refugee Protection and European Responses*, 2016.